

dnia 09. 04. 2025

Częstochowa, 06.04.2025

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI

RPW/6142/2025 P
Data: 2025-04-09

Dr hab. inż. Joanna Nowakowska-Grunt, prof. WAT

Instytut Organizacji i Zarządzania

Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania

Wojskowa Akademia Techniczna

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Ewy Bizoń-Pożyczki pt. "Partycypacja społeczna w rozwoju zrównoważonego miasta. Determinanty, uwarunkowania, ograniczenia – ujęcie koncepcyjno-modelowe" opracowana na podstawie uchwały nr 12/01/2025 Rady Naukowej Instytutu Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego, powołującej mnie na stanowisko recenzenta.

1. Wprowadzenie i ocena wyboru tematu rozprawy

Przedmiotem niniejszej recenzji jest ocena rozprawy doktorskiej mgr Ewy Bizoń-Pożyczki, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Blanki Tundys, prof. US, przy wsparciu promotora pomocniczego dr inż. Tomasza Wiśniewskiego.

Procesy urbanizacyjne XXI wieku w istotny sposób zmieniają charakter miast na całym świecie. Dynamiczny wzrost liczby mieszkańców, wyzwania klimatyczne, rozwój technologii oraz realizacja Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ sprawiają, że konieczne staje się aktywne angażowanie mieszkańców w zarządzanie przestrzenią miejską. Partycypacja społeczna stała się jednym z kluczowych elementów skutecznego zarządzania miastami (OECD, 2020).

Według danych UN DESA z 2023 roku, do 2050 roku aż 68% światowej populacji zamieszka w miastach, podczas gdy w Europie już obecnie odsetek ten wynosi 75%. W Polsce około 60% ludności mieszka w miastach (GUS, 2023). Jednakże, zgodnie z badaniami CBOS (2023), jedynie 18% mieszkańców deklaruje aktywne uczestnictwo w konsultacjach społecznych dotyczących rozwoju swojego miasta, a 62% czuje, że ich opinie są niewystarczająco uwzględniane przez władze lokalne. Raport Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej z 2023 roku wskazuje dodatkowo, że tylko 25% polskich miast powyżej 100 tys. mieszkańców posiada wdrożone strategie partycypacji społecznej w projektach zrównoważonego rozwoju.

W praktyce występuje szereg wyzwań ograniczających efektywność partycypacji. Po pierwsze, niski poziom świadomości mieszkańców na temat procesów zarządzania miastem skutkuje ograniczonym zainteresowaniem uczestnictwem w konsultacjach. Po

drugie, władze lokalne często nie posiadają wystarczających kompetencji w prowadzeniu procesów partycypacyjnych, co zostało potwierdzone w badaniach Instytutu Rozwoju Miast i Regionów (2022). Kolejną barierą jest wykluczenie cyfrowe, uniemożliwiające równy dostęp do narzędzi partycypacyjnych, zwłaszcza osobom starszym i z niepełnosprawnościami. Wreszcie, formalny charakter konsultacji, które często ograniczają się do opiniowania gotowych dokumentów, powoduje brak realnego wpływu mieszkańców na podejmowane decyzje.

Stan badań naukowych nad partycypacją społeczną wskazuje na wzrastające znaczenie tego zjawiska w kontekście rozwoju miast. Badania międzynarodowe (Ferreira et al., 2020; UN-Habitat, 2022) akcentują konieczność aktywnego włączania mieszkańców w procesy planowania i wdrażania rozwiązań opartych na koncepcji *nature-based solutions*. Jednak w Polsce analizy dotyczące partycypacji społecznej pozostają fragmentaryczne i koncentrują się głównie na pojedynczych dużych ośrodkach miejskich, bez całościowego ujęcia determinant oraz ograniczeń tego procesu. Na podstawie przeglądu literatury oraz dostępnych raportów można wskazać wyraźną lukę badawczą. Brakuje kompleksowych badań dotyczących determinant, uwarunkowań i ograniczeń partycypacji społecznej w polskich miastach średnich i dużych, uwzględniających złożoność kontekstu społeczno-gospodarczego oraz różny poziom adaptacji rozwiązań smart City.

Podsumowując, tematyka rozprawy doktorskiej mgr Ewy Bizoń-Pożyczki jest wysoce aktualna i wypełnia istotną lukę w dotychczasowych badaniach, dostarczając cennych wyników dla teorii i praktyki zarządzania miastami zorientowanymi na zrównoważony rozwój. Autorka w recenzowanej rozprawie w przejrzysty sposób uzasadniła wybór tematu, wskazując na istnienie istotnych luk badawczych oraz rosnące znaczenie współdziałania interesariuszy w procesie zarządzania przestrzenią miejską.

2. Struktura i zawartość merytoryczna rozprawy

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem oraz zakończonych syntetycznym podsumowaniem i rekomendacjami.

Część teoretyczna obejmuje trzy pierwsze rozdziały, w których Autorka:

- Dokonała wnikliwej analizy literaturowej dotyczącej koncepcji interesariuszy,
- Przedstawiła ideę zrównoważonego rozwoju i jego realizację w politykach miejskich,
- Scharakteryzowała ramy funkcjonowania miast w kontekście smart City.

Część empiryczna zawiera:

- Studium dobrych praktyk z inteligentnych miast,
- Autorskie badanie ankietowe przeprowadzone na grupie 635 mieszkańców 11 polskich metropolii,

- Koncepcję wdrażania rozwiązań partycypacyjnych.

Rozprawa doktorska mgr Ewy Bizoń-Pożyczki odznacza się poprawnie dobraną metodologią badań, odpowiednią do złożoności badanego problemu oraz postawionych celów badawczych. Autorka zastosowała podejście mieszane, łącznie analizę literatury przedmiotu, analizę danych wtórnych oraz własne badania empiryczne o charakterze ilościowym. W zakresie badań własnych przeprowadzono autorskie badanie ankietowe, którego próba obejmowała 635 mieszkańców jedenastu polskich metropolii. Tak dobrana próba umożliwiła uzyskanie przekrojowego obrazu zjawiska partycypacji społecznej w dużych ośrodkach miejskich w Polsce.

Wykorzystane techniki badawcze zostały starannie dobrane do hipotez badawczych. Kwestionariusz ankiety został skonstruowany w sposób poprawny merytorycznie, a narzędzia statystyczne użyte do analizy wyników umożliwiły odpowiednią interpretację danych. Autorka zadbała również o przedstawienie struktury próby badawczej, co zwiększa transparentność i wiarygodność przeprowadzonych analiz.

Na uznanie zasługuje fakt, że analiza literatury objęła ponad 250 pozycji źródłowych, w tym najnowsze i renomowane publikacje zagraniczne. Zapewniło to solidne ugruntowanie teoretyczne pracy i pozwoliło na właściwe osadzenie badań w aktualnym dyskursie naukowym.

Mimo wysokiego poziomu metodologicznego rozprawy, dostrzegalne są pewne ograniczenia i obszary, które mogą stać się przedmiotem refleksji i rozwinięcia w przyszłych badaniach.

Po pierwsze, ograniczenie badań empirycznych do dużych miast powoduje, że uzyskane wnioski mogą nie w pełni odzwierciedlać uwarunkowania partycypacji społecznej w mniejszych ośrodkach miejskich lub na terenach wiejskich. Charakterystyka społeczno-gospodarcza tych obszarów znacząco różni się od metropolii, co może wpływać na odmienne postawy wobec udziału w procesach decyzyjnych.

Po drugie, zastosowanie wyłącznie badań ankietowych ogranicza głębię poznania analizowanego zjawiska. Wzbogacenie metodologii o techniki jakościowe, takie jak wywiady pogłębione z przedstawicielami władz miejskich, liderami organizacji społecznych lub mieszkańcami, mogłoby dostarczyć cennych, bardziej zniuansowanych informacji o motywacjach, barierach i oczekiwaniach interesariuszy.

Kolejnym aspektem wartym podkreślenia jest niedostateczne uwzględnienie czynników polityczno-instytucjonalnych w analizie determinant partycypacji społecznej. Uwarunkowania takie jak struktura organizacyjna urzędu miasta, obowiązujące procedury konsultacyjne czy kultura organizacyjna władz lokalnych mogą istotnie wpływać na realne możliwości włączenia mieszkańców w procesy decyzyjne. Ich dogłębna analiza wzbogaciłaby prezentowane wyniki.

Ponadto, w pracy dostrzegalny jest ograniczony kontekst międzynarodowy badań porównawczych. Chociaż Autorka przywołuje przykłady dobrych praktyk z polskich miast, brak jest szerszej refleksji nad doświadczeniami europejskimi czy globalnymi w zakresie partycypacji społecznej w miastach inteligentnych i zrównoważonych. Analiza porównawcza mogłaby poszerzyć perspektywę badawczą i umożliwić wskazanie rekomendacji opartych na najlepszych światowych wzorcach.

Mimo tych uwag, podkreślić należy, iż metodologia rozprawy jest adekwatna, rzetelnie zastosowana i pozwoliła Autorce na wiarygodną realizację postawionych celów badawczych. Wskazane ograniczenia mają charakter sugestii rozwojowych i nie obniżają merytorycznej wartości przeprowadzonych badań.

Autorka w rozprawie posłużyła się podejściem mieszanym, łączyąc analizę literaturową, dane wtórne oraz badanie ankietowe. Narzędzia badawcze są adekwatne do postawionych celów i hipotez badawczych. Wskazać jednak należy, iż rozważenie zastosowania metod triangulacji (np. wywiadów pogłębionych) mogłoby znaczenie wzmocnić uzyskane rezultaty. Ponadto, ograniczenie badań jedynie do metropolii, utrudnia generalizację wniosków na całą populację miast w Polsce.

Podsumowując, metodologia rozprawy spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości, a wykonane badania przyczyniają się do poszerzenia wiedzy na temat partycypacji społecznej w rozwoju zrównoważonych miast.

3. Wnioski z analizy wyników badań

Wnioski sformułowane przez Autorkę na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych są logicznie powiązane z wynikami badań i celami postawionymi w rozprawie. Autorka w sposób spójny syntetyzuje dane, identyfikując kluczowe determinanty partycypacji społecznej oraz bariery utrudniające skuteczne angażowanie mieszkańców w procesy zarządzania miejskiego.

Wśród najważniejszych ustaleń znajduje się stwierdzenie, iż poziom świadomości mieszkańców dotyczący działań realizowanych przez władze miast na rzecz zrównoważonego rozwoju ma istotne znaczenie dla ich gotowości do aktywnego udziału w konsultacjach społecznych. Wnioski te są zgodne z wcześniejszymi analizami literaturowymi i wpisują się w ogólnoswiatowe trendy podkreślające rolę edukacji i informacji jako fundamentu efektywnej partycypacji.

Autorka trafnie zauważa, że brak dostępu do pełnych informacji o projektach miejskich, niski poziom zaufania społecznego do instytucji oraz brak realnego wpływu mieszkańców na decyzje skutkują ograniczonym zainteresowaniem udziałem w konsultacjach. Jest to istotne spostrzeżenie, które znajduje potwierdzenie w literaturze przedmiotu oraz w wynikach badań prowadzonych w innych krajach europejskich.

Na uznanie zasługuje również wniosek dotyczący różnic w poziomie aktywności partycypacyjnej w zależności od wieku i poziomu wykształcenia respondentów. Młodsze osoby oraz osoby lepiej wykształcone wykazują wyższą skłonność do angażowania się w działania partycypacyjne, co jest zgodne z wynikami badań CBOS oraz raportami OECD dotyczącymi uczestnictwa społecznego.

Niemniej jednak, wnioski Autorki wymagają pewnych uzupełnień i pogłębionej refleksji. Po pierwsze, zauważalny jest brak szerszej dyskusji nad wpływem czynników instytucjonalnych na poziom partycypacji. Chociaż w rozprawie podkreślono znaczenie kompetencji władz lokalnych, nie przeprowadzono analizy, w jakim stopniu procedury, regulaminy konsultacji czy polityki informacyjne miast wpływają na kształtowanie przestrzeni dla aktywności społecznej.

Po drugie, Autorka koncentruje się głównie na percepcji mieszkańców jako uczestników procesu partycypacyjnego, natomiast niewystarczająco rozwinięto perspektywę instytucjonalną – dotyczącą działań podejmowanych przez administracje miejskie w celu zwiększenia zaangażowania społecznego. Tymczasem współczesne badania wskazują, że sukces partycypacji zależy nie tylko od gotowości mieszkańców, ale także od stworzenia przez władze odpowiednich ram instytucjonalnych i kultury organizacyjnej sprzyjającej dialogowi.

Dodatkowo, wnioski z badań odnoszą się w głównej mierze do specyfiki dużych miast. Warto zauważyć, że brak analiz porównawczych pomiędzy różnymi typami miast (np. średnie miasta, ośrodki peryferyjne) ogranicza możliwość generalizacji wyników badań na całą populację miejską w Polsce. W dalszych badaniach należałoby rozważyć bardziej zróżnicowane próby badawcze, aby uwzględnić odmienne konteksty społeczno-gospodarcze.

Ostatecznie należy wskazać, iż choć Autorka poprawnie identyfikuje determinanty partycypacji społecznej, sformułowane wnioski mogłyby być bardziej pogłębione poprzez włączenie analizy czynników kulturowych, takich jak poziom kapitału społecznego, zaufanie do instytucji publicznych oraz tradycje obywatelskie w poszczególnych regionach Polski.

Mimo wskazanych ograniczeń, wnioski z badań przedstawione w rozprawie są spójne, logiczne i wartościowe z punktu widzenia rozwoju wiedzy o partycypacji społecznej w miastach zrównoważonych. W istotny sposób wzbogacają one dotychczasowy stan badań i mogą stanowić użyteczną podstawę do formułowania praktycznych rekomendacji dla polityk miejskich.

4. Uwagi krytyczne i obszary do dyskusji

Mimo wysokiej jakości rozprawy oraz trafnego ujęcia problematyki partycypacji społecznej w rozwoju zrównoważonych miast, praca mgr Ewy Bizoń-Pożyczki zawiera pewne elementy, które wymagają dalszej refleksji oraz mogą stać się przedmiotem dyskusji.

Pierwszym obszarem wymagającym pogłębionej analizy jest kwestia ograniczonego zakresu badań empirycznych. Badanie zostało przeprowadzone wyłącznie w dużych polskich miastach, co ogranicza możliwość generalizacji wyników na inne typy jednostek osadniczych, takie jak średnie miasta czy małe ośrodki miejskie. Odmienna specyfika społeczno-ekonomiczna tych miejscowości może istotnie wpływać na dynamikę partycypacji społecznej.

Drugim zagadnieniem jest jednostronność perspektywy badawczej. Autorka skupiła się przede wszystkim na percepcji mieszkańców, natomiast zabrakło pogłębionej analizy działań podejmowanych przez administracje miejskie w celu budowania środowiska sprzyjającego partycypacji. Uzupelnienie badań o analizę polityk instytucjonalnych, regulaminów konsultacji i praktyk administracyjnych mogłoby dostarczyć szerszego obrazu uwarunkowań skutecznej partycypacji.

Kolejna kwestia dotyczy metodologii badań. W pracy zastosowano wyłącznie metodę ilościową badań ankietowych. Włączenie do analiz metod jakościowych, takich jak wywiady pogłębione lub grupy fokusowe, mogłoby znacząco wzbogacić interpretację wyników, umożliwiając lepsze zrozumienie motywacji, barier oraz oczekiwań mieszkańców.

Czwartym zagadnieniem wymagającym dyskusji jest ograniczone odniesienie się do kontekstu międzynarodowego. Analiza praktyk partycypacyjnych w wybranych polskich miastach została przedstawiona poprawnie, jednak brak szerszego porównania z doświadczeniami międzynarodowymi (np. miasta skandynawskie, holenderskie czy niemieckie) ogranicza możliwości formułowania bardziej uniwersalnych wniosków i rekomendacji.

W trakcie analizy treści pracy sformułowałam także pytania problemowe, na które oczekuję odpowiedzi od Doktorantki:

1. W jaki sposób, Pani zdaniem, wyniki badań przeprowadzonych wyłącznie w dużych miastach można ekstrapolować na mniejsze ośrodki miejskie lub obszary wiejskie? Jakie czynniki należałoby wziąć pod uwagę przy takich próbach generalizacji?
2. Czy rozważała Pani zastosowanie metod jakościowych w badaniu (np. wywiadów pogłębionych)? Jakie dodatkowe informacje mogłyby zostać uzyskane dzięki takiemu podejściu?

3. Jakie działania ze strony władz miejskich uznałaby Pani za kluczowe dla skutecznego zwiększenia poziomu partycypacji społecznej w projektach zrównoważonego rozwoju?
4. W jaki sposób doświadczenia międzynarodowe (np. praktyki partycypacyjne w Kopenhadze czy Amsterdamie) mogłyby zostać zaadaptowane do realiów polskich miast? Jakie bariery w ich implementacji Pani dostrzega?

Uwagi te mają jednak charakter dyskusyjny i nie obniżają ogólnej mojej pozytywnej oceny pracy.

5. Konkluzja

Rozprawa mgr Ewy Bizoń-Pożyczki reprezentuje wysoki poziom naukowy, cechuje się przejrzystą strukturą, poprawnością metodologiczną oraz wysokimi walorami praktycznymi.

Reasumując stwierdzam, że recenzowana dysertacja mgr Ewy Bizoń-Pożyczki spełnia wymagania określone w Art. 187. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r., Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742) i wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony. Rozprawa może być podstawą do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Jane Nowakowska-Gut